

Laura Stanciu, **Despre istoria istoriografiei iluministe central-europene**

Întreaga exegeză, timp de mai bine de o sută de ani, așa cum se poate vedea, a avut în vedere laturi și valențe multiple din viața, activitatea și opera Școlii Ardelene. În funcție de stadiul la care s-a găsit literatura istoriografică la un moment dat, s-a încercat o continuă nuanțare a problematicii, simultan cu efortul constant de publicare a surselor documentare inedite. Chiar prin această succintă prezentare a direcțiilor esențiale din istoriografia problemei, a devenit evident decalajul semnificativ între preocupările metodologice, interpretative și conceptuale din istoriografia europeană și americană iluministă și insuficienta raportare a istoriografiei române a Luminismului transilvan, la această diversă paletă metodologică și problematică.

...

Ne apare tentantă încercarea de a descifra imaginea lui Micu, Șincai sau Maior ca istorici, așa cum apărea ea în zorii istoriografiei moderne românești, cu pecetea celor două lumi între care se găsea. Și nu trebuie să uităm că, departe de a fi niște amatori, nici Micu, nici Maior, nici chiar Șincai nu au fost istorici. Nu au avut istoria drept profesie. Au aparținut toți mediului clerical, prin formație și manifestare și nu erau niște intelectuali cu o erudiție exigentă istorică. Pentru ei istoria a fost mai degrabă o culegere de fapte și atitudini exemplare, în vederea construirii unui discurs demonstrativ. Un discurs întemeiat pe erudita compilație, în baza unui vast laborator istoric, lucrat de Gheorghe Șincai.

Desigur, un verdict expeditiv de tipul „cultură provincială”, deci care nu a avut un aport definitoriu la profilul culturii iluministe din Europa Centrală, devine o explicație insuficientă și tendențioasă pentru înțelegerea acestei lumi cosmopolite și multivalente *mitteleuropene*, care-și structura mentalitatea și cultura modernă tocmai în perioada iluministă. Conceptul de „cultură periferică, neinteresantă” a fost contrazis, în timp, prin preocupările diversilor istorici pentru spațiul românesc iluminist, care a putut să filtreze și să sintetizeze, prin propriile sale creații originale, diversele și contradictoriile, uneori, influențe venite dinspre Orient și Occident. Un exemplu, așa cum ne propunem să evidențiem prin prezentul demers, ce a stârnit interesul exegeților și a născut admirația istoricilor, a fost cel oferit de efortul sintetic și integrator al *Școlii Ardelene*, care prin personalitățile și creațiile sale a reușit să depășească complexe culturale generate firesc de handicapul unei culturi regionale. A fost generația care a luat și a dat deopotrivă culturii europene originalitatea și culoarea dezvoltării în parametrii specifici multiculturalității și toleranței lumii moderne ardelene. Personalitățile românești, începând cu mijlocul veacului XVIII, Inochentie Micu-Klein, Petru Pavel Aron, Gherontie Cotore, Samuil Micu, Gheorghe Șincai sau Petru Maior, au răspuns prezent provocărilor ideologice și au reușit, pentru prima oară în cultura română, prin pana lui Petru Maior, un dialog, cu accente polemice, cu lumea culturală a vremii lor.